

**LANDBOUWKRONIEK
XCVII.**

De vrouw in dienst van den landbouw.*

Over 't algemeen dagteekent de medewerking van de vrouw in bepaalde bedrijven eerst uit het laatst der vorige en het begin van deze eeuw. De uitvinding der stoommachine en de fabriekmatige inrichting der nijverheid, welke daarvan het gevolg werd, waren de oorzaak dat in een aantal bedrijven, die vroeger alleen mannenkracht vroegen, ook vrouwen werden te werk gesteld.

Bij den landbouw is dat van oudsher steeds anders geweest. Van de oude Germanen wordt ons reeds verteld, dat zij den arbeid op het land overlieten aan slaven en.....vrouwen. De vrije Germaan achtte zich voor anderen arbeid dan jagen, visschen en oorlogvoeren te goed. Sedert is steeds een niet onbelangrijk deel van den veldarbeid aan de vrouw toevertrouwd geweest. Thans wordt zelfs wel eens beweerd, dat bepaalde werkzaamheden (bijv. het binden) beter en vlugger door vrouwen dan door mannen kan worden verricht.

Wees ik er boven op, dat juist het ontstaan der fabriekmatige nijverheid de deelneming der vrouw aan bepaalde bedrijven heeft veroorzaakt, bij den landbouw is het precies andersom gegaan. Zien we vóór de opkomst der zuivelfabrieken een zeer belangrijk onderdeel van het landbouwbedrijf, namelijk de boterbereiding, geheel aan de zorg der vrouw overgelaten, in die fabrieken zelf vinden we nog slechts bij uitzondering vrouwelijk personeel aan het werk gesteld. Hier heeft dus de fabrieksmatige vorm juist de vrouwen uit het bedrijf gedrongen. Dit verschijnsel is te zonderling, omdat juist in onze tijd zich meer en meer het streven openbaart om aan de vrouw in verschillende bedrijven een afzonderlijk en werkring te verschaffen, waardoor zij meer als gelijkberechtigde naast den man komt te staan. Het schijnt dus wel, dat daaraan bij de vrouwen ten platten lande nog geen behoefte bestaat.

Of er intusschen ook bij den landbouw geen werkzaamheden te vinden zouden zijn, uitstekend voor de vrouw geschikt? Ik geloof het wel. De zuivelfabrieken zijn voor de vrouw verloren en teruggang tot den ouden vorm van het bedrijf zou in de meeste gevallen achteruitgang in de zuivelbereiding beteekenen, al moet worden toegegeven, dat er ook nu nog boerinnen zijn, die in kwaliteit van boter zeer wel met de zuivelfabrieken kunnen wedijveren.

De vooruitgang van het landbouwbedrijf maakt echter andere werkzaamheden noodig, die zeer goed door de vrouw kunnen worden verricht. Daar hebben we

in de eerste plaats *het melkonderzoek op de boerderij*. Tot nog toe zijn het alleen landbouwers en zoons van landbouwers, die dit leeren en die het na eenige inspanning en oefening zoover kunnen brengen, dat zij met voldoende nauwkeurigheid kunnen bepalen, hoeveel botervet elk hunner koeien voor het onderzochte melkmaal heeft gegeven.

Het komt mij voor, dat de vrouwen dit werkje gemakkelijker zouden kunnen leeren dan de mannen. En wel om twee redenen. Vooreerst, omdat de vingers der mannen, vooral wanneer zij gewend zijn om zelf ook de handen mee uit de mouwen te steken, wel eens wat stijf zijn. En daar nu het glaswerk enz., waarmee bij het melkonderzoek moet gewerkt worden, wat fijner is dan hooivorken, harken enz., terwijl de vrouwen gewend zijn met ietwat fijnere werktuigen om te gaan (naalden, haakpennen enz.), daar zou dit allicht het aanleeren vergemakkelijken. Wel is het genoemde bezwaar bij de mannen niet zóó groot, dat daardoor het goed leeren van het melkonderzoek verhinderd wordt, maar de eerste oefeningen zullen allicht de vrouwen wat beter van de hand gaan.

De tweede reden is de volgende. Goed melkonderzoek is vooral een quaestie van *nauwkeurigheid*. De vloeistoffen (zwavelzuur, alcohol en melk) die ervoor gebruikt worden, moeten volkomen nauwkeurig worden afgemeten. Nu meen ik, dat de vrouwen, althans bij een deel van haar dagelijkschen arbeid (de handwerkjes) meer tot nauwkeurigheid worden gedwongen dan de mannen. Ik veronderstel, dat ook dit een reden zal wezen, waarom de vrouwen het melkonderzoek gemakkelijker zullen aanleeren dan de mannen.

Eindelijk is er nog een reden, waarom het van belang zou kunnen zijn, dat de vrouw dit zeer belangrijke deel van den arbeid kon waarnemen. In de boerderij heeft de man zich met tal van andere zaken te bemoeien. Er komen tijden van groote drukte voor, waarin het geregeld melkonderzoek bezwaren kan opleveren. En alleen wanneer het geregeld om de tien of veertien dagen geschiedt, krijgt het voor de beoordeeling van de waarde, der verschillende koeien zijn volle beteekenis. Verstond de vrouw de kunst (of de dochter!) dan zou juist de kans op geregeld onderzoek in de boerderij veel meer verzekerd zijn. In sommige gevallen zou de vrouw het werk alleen op zich kunnen nemen, in andere zou zij het met den man kunnen delen, of hem kunnen vervangen.

Waar thans aan de mannen en jongelingen gelegenheid wordt gegeven om het melkonderzoek te leeren, daar zou, indien van hare zijde belangstelling bleek te bestaan, ook wel gelegenheid gevonden worden om de vrouwen en jonge dochters daartoe in staat te stellen. Aan haar zou dan ook een deel van de eer en het genoegen komen van door melkonderzoek onze veehouderij een stap vooruit te hebben gebracht!

Een andere soort arbeid, die, naar het mij voorkomt, ook zeer goed door de vrouw kan worden gedaan, is het *boekhouden op de boerderij*. In een vorige kroniek heb ik het groote belang van goed boekhouden uiteengezet. Al is het

niet waar, dat door boekhouden de onvoordeelige gang van het bedrijf terstond in een voordeelige wordt omgezet, het is volkomen waar, dat door goed boekhouden, die slechte gang *duidelijk en in cijfers aan het licht treedt*. Daardoor wordt de prikkel tot verbetering in niet geringe mate versterkt. En daar door de boekhouding zoowel de uitgaven als de inkomsten alle in cijfers bekend zijn, wijst zij tevens aan, óf het tekort aan ontvangsten óf het te veel aan uitgaven. De sterke prikkel tot verbetering, die de boekhouding wekt, krijgt dus tevens gelegenheid om zich in daden om te zetten, door te trachten óf in de uitgaven, óf in de ontvangsten verbetering te brengen.

Gelijksoortige motieven, als ik boven voor het melkonderzoek aanhaalde, pleiten ook in meerdere of mindere mate voor het boekhouden door de vrouw. Door zelf mede te werken, worden de vingers van den man juist niet bijzonder geschikt voor schrijfwerk; er komen tijden van groote drukte, waarin het boekhouden voor den man bezwaarlijk is. In dergelijke omstandigheden zou het nuttig zijn, als de vrouw hem de taak uit de hand kon nemen.

Naast de beide genoemde zaken zou er in de boerderij nog wel het een en ander te vinden zijn, waarmee de vrouw zich met vrucht zou kunnen bemoeien. Ik wijs bijv. maar een: op *de vruchtboomen*, die op vele boereplaatsen geheel aan zich zelf worden overgelaten. Vaak zijn de boomen oud en afgeleefd en moesten noodig door betere vervangen worden. De verpleging der boomen snoeien, bemesting, bewaking tegen schadelijke insecten, laat meer of minder te wenschen over. Door meerdere zorg zou uit het „hof” wel wat meer te maken zijn. Niets belet de vrouw om, waar de man het met andere zaken te druk heeft, de vruchtboomen voor haar rekening te nemen, ter vervanging van de zorg voor de boter, waarmee zij vroeger belast was.

Een vierde zaak is *de hoenderteelt*. Ook in dat opzicht kon mijns inziens wel iets meer gedaan worden. Is bij velen „*ien hin ien sin, mar gjin gewin*”, dit belet volstrekt niet, dat in sommige omstandigheden de kippenhouderij, met de noodige zorg gedreven wel degelijk voordeel kan opleveren. Ook in die richting zou de vrouw zeer wel haar bemoeiingen kunnen uitstrekken.

Ontbreekt het voor de genoemde zaken de vrouw aan kennis, welnu laat zij trachten haar kennis te vermeerderen. Tracht men door cursussen in paardenkennis, veekennis. Melkonderzoek de mannen en jongelingen het een en ander bij te brengen, dat hun in het bedrijf te pas kan komen, waarom zou ditzelfde ook niet ten behoeve van de vrouw kunnen geschieden door cursussen in boekhouden, hoenderteelt, ooftteelt, melkonderzoek, enz. ?

Wij hebben in ons land wat al te lang geteerd op onze gunstige natuurlijke omstandigheden; wij hebben wel wat verzuimd van die voor den landbouw inderdaad gunstige gelegenheid het juiste gebruik te maken door daaraan toe te voegen de gebruikmaking van de belangrijke ontdekking en uitvindingen, door de mannen der wetenschap gedaan. Het buitenland heeft dat in vele opzichten

niet verzuimd en is ons daardoor bij- of voorgekomen. Daardoor helpt ons het voordeel der gunstige natuurlijke omstandigheden niet meer.

Voor een deel is daaraan ook het gebrekkige onderwijs ten plattenlande de schuld. Het onderwijs, dat (vroeger althans, ook dit begint beter te worden) de kinderen maar zeer weinig leerde van de planten, dieren en stoffen, waarmede zij nu en in het vervolg dagelijks moesten omgaan, en die zij tot hun voordeel moesten aanwenden. Het onderwijs, dat niet door landbouwonderwijs werd aangevuld.

Vermeerdering van kennis dier zaken is voor het platteland een dringende behoefte. Welnu, laten de vrouwen ook haar aandeel daarin eischen. Wanneer haar kennis met die der mannen samen werkt, dan zal zij allicht voordeeliger voor het bedrijf worden aangewend!

** Wat betreft de zuivelindustrie is de transcriptie van dit 'knipsel' en de twee reactie hierop niet relevant, wel leuk als tijdsbeeld. Het geeft wel enig inzicht in 'onze' toen nog zeer jonge kroniekschrijver A. Rauwerda. Deze zou pas in 1942 stoppen, 2285 kronieken verder, met de wekelijks verschijnende 'Landbouwkroniek'. Meerdere stukjes, - in transcriptie-vorm (voor Google!) - van zijn hand, zijn geplaatst op zuivelhistorienederland.nl.*

Op deze „Landbouwkroniek” kwam commentaar: (van twee mannen!)

Het eerste was van zuivelconsulent Dr. Mesdag - de geestelijke vader van het melkonderzoek in Friesland en werd behandeld in de Landbouwkroniek van 21 november 1898.

Het belangrijkste volgens de kroniekschrijver – een toen nog zeer jonge onderwijzer uit Stiens (met landbouwacte) A. Rauwerda - was dat aan het slot van Mesdag's betoog stond: „dat de vrouwen (dochters) zicht maar moeten aanmelden voor een cursus melkonderzoek, bij voldoende belangstelling zal de Friesche Maatschappij dan meedewerken aan een aparte opleiding voor deze groep”.

Het tweede was van de heer E. Westra uit Kimwerd. en word behandeld in de Landbouwkroniek van 28 november 1898. Hier was meer 'weerstand' tegen de mening van onze jonge 'geleerde'.

„Kroniekschrijver heeft vast niet geweten”, aldus Westra, „dat sommige boeren een trekhond voor de kar binden om de melk naar de fabriek te brengen. Deze kunnen de boeren misschien beter inzetten voor andere doeleinden en hun vrouw daarvoor in de plaats inspannen, deze heeft toch niks anders te doen”!